सगरमाथा

1

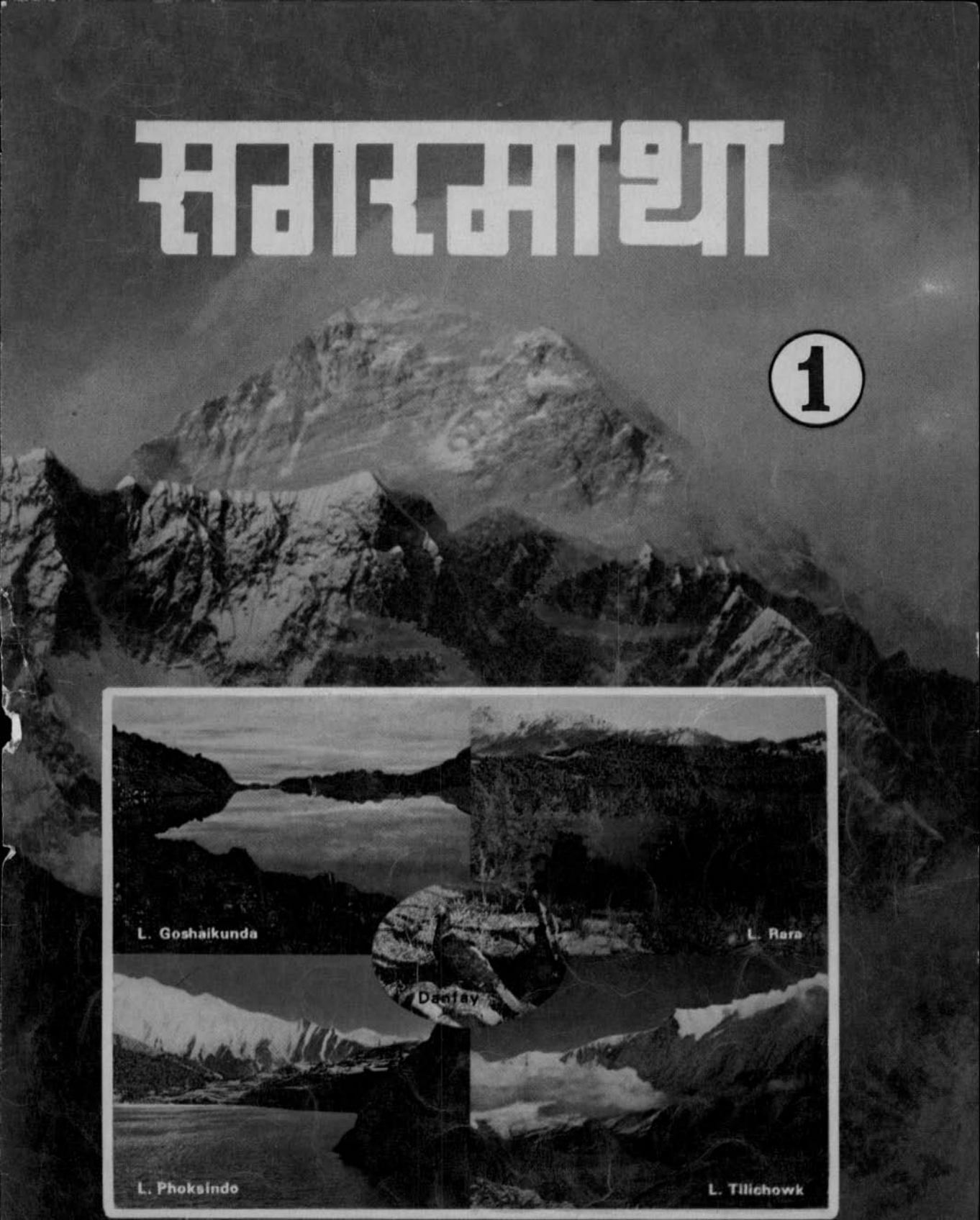

Paruj Acharya

सारमाथा

भाग – १

शरच्चन्द्र वस्ती

विद्यार्थी प्रकाशन (प्रा०) लिमिटेड
सहारनपुर-२४७००१

विषय–सूची

		पृष्ठ संख्या
१-	हामी नेपाली	३
२-	अर्काको कुरा	५
३-	गाई	७
४-	बूढाको अर्ती	८
५-	दशैं	१०
६-	स्यालको विहे	१२
७-	बुद्धिमान वाख्रो	१३
८-	सुग्घरी मान्छे	१५
९-	घमण्डी बँदेल	१७
१०-	रामायण	१९
११-	औंलाहरू के भन्छन् ?	२१
१२-	सुनको फुल	२२
१३-	शनिवार विदा हुन्छ	२४
१४-	वाँदरको घर हुँदैन	२५
१५-	श्री पशुपतिनाथ	२७
१६-	जव पुग्यो एक	२९
१७-	झगडाको फल	३०
१८-	एक वर्ष	३२
१९-	ढँटुवा स्याल	३३
२०-	राष्ट्रनिर्माता	३५
२१-	काली कुती ब्याइछ	३७
२२-	मूसाको मूसै	३९
२३-	एक दिन	४२
२४-	सुरेश र उमेश	४४
२५-	दयालु साख्वाल	४७

मुद्रक : श्रीनिवास इन्डस्ट्रीज, शिवकाशी

हामी नेपाली

देश हाम्रो नेपाल हो हामी नेपाली
भाषा पनि नेपाली भेष पनि नेपाली
सधैंभरि ज्यूँदो जाति वीर नेपाली ।

राष्ट्र हाम्रो नेपाल हो हामी नेपाली
राजा पनि नेपाली प्रजा पनि नेपाली
सबैसंग मिल्न सक्ने हामी नेपाली ।

शक्ति हाम्रो नेपाल हो हामी नेपाली
नाम पनि नेपाली जात पनि नेपाली
मिलीजुली काम गर्ने हामी नेपाली ।

[दैवज्ञराज न्यौपाने]

प्रश्न :–

(१) हाम्रो भाषा के हो ?

(२) हामी कोसँग मिल्न सक्छौं ?

(३) हामी कसरी काम गर्छौं ?

'हामी नेपाली' कविता पढेर सुनाऊ ।

गुरुलाई सोध—

(१) 'भाषा' भनेको के हो ?

(२) 'भेष' भनेको के हो ?

(३) 'शक्ति' को अर्थ के हो ?

(४) 'राष्ट्र' को अर्थ के हो ?

अर्काको कुरा

जंगलमा एउटा काग बस्दथ्यो । जंगलको रूखमा कागको गुँड थियो । एक दिन कागलाई साह्रै भोक लागेको थियो । घुम्दा घुम्दा उसले एउटा घरभित्र रोटी देख्यो । चुच्चामा रोटी च्यापेर काग भाग्यो । आफ्नो गुँड भएको रूखमा पुग्यो ।

एउटा स्यालले कागको चुच्चामा रोटी देख्यो । स्याललाई लोभ लाग्यो । स्याल रूखमुनि आयो ।

स्यालले भन्यो—काग दाइ, काग दाइ, तिमी कति राम्रा छौ । तिमी कति पर-पर उडेर जान्छौ । तिमी कति टाढा-टाढा देख्छौ । तिमी कति मीठो बोल्छौ ।

स्यालका कुरा सुनेर काग मक्ख पऱ्यो । उसले रोटी खान बिर्स्यो । मुसुमुसु हाँसेर स्यालका कुरा सुनिरह्यो ।

स्यालले फेरि भन्यो–काग दाइ, काग दाइ, मलाई तिम्रो स्वर कति मीठो लाग्छ । एउटा गीत गाएर सुनाउ न ।

काग मक्ख परेको थियो । उसले गीत गाउन मुख खोल्यो । मुख खोल्ना-साथ चुच्चामा च्यापेको रोटी तल खस्यो । स्यालले रोटी समात्यो ।

रोटी समातेपछि स्यालले कागलाई भन्यो–तिमी गीत गाइरहू । म घर गएर रोटी खान्छु ।

स्याल रोटी लिएर घर गयो । काग भोकै थियो । कागलाई पछुतो लाग्यो । अर्काको कुरा सुनेर मक्ख पर्नुहुँदैन ।

उत्तर लेख –

(१) कागले कहाँ रोटी देख्यो ?

(२) रूखमुनि आएर स्याल के भन्यो ?

(३) कागले रोटी खान किन विर्स्यो ?

(४) स्यालले फेरि के भन्यो ?

(५) रोटी कसरी तल खस्यो ?

गाई

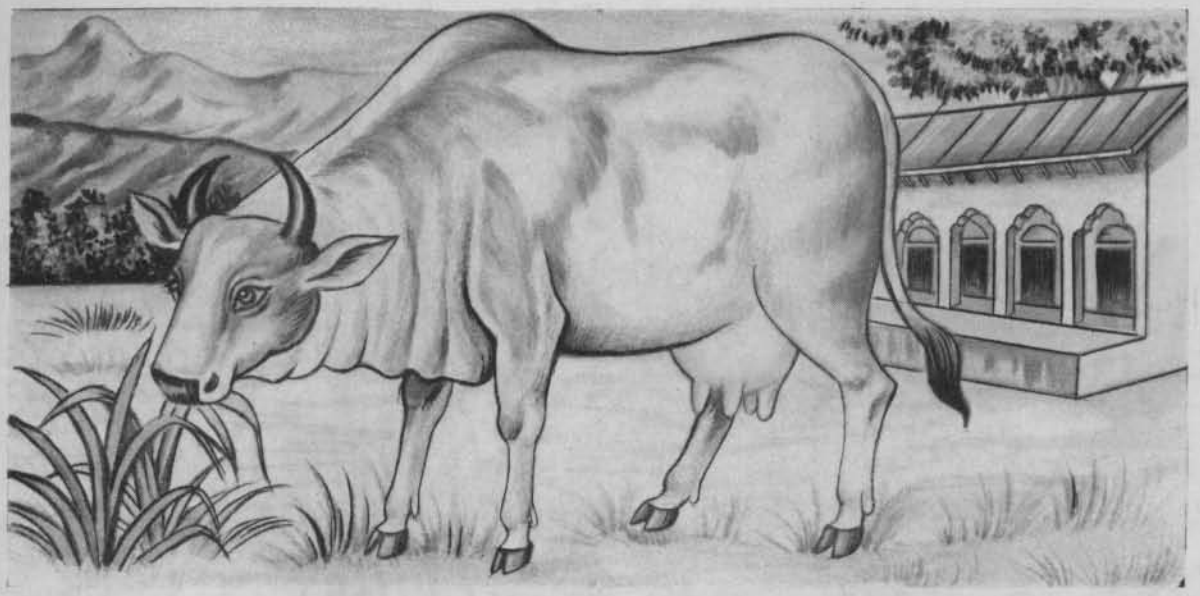

गाई सोझो जनावर हो। गाईका दुइटा सिङ हुन्छन्। दुइटा कान हुन्छन्। चारवटा खुट्टा हुन्छन्। एउटा पुच्छर हुन्छ। गाई सेतो हुन्छ। कालो पनि हुन्छ। खैरो पनि हुन्छ।

गाईले दूध दिन्छ। दूध मीठो हुन्छ। दूध जमाएपछि दही हुन्छ। दहीलाई मोही पार्दा घिउ निस्कन्छ। दूध, दही र घिउ खाँदा तागत आउँछ।

गाईले पराल खान्छ। घाँस खान्छ। खोले खान्छ। पानी खान्छ। गाईको बाच्छो सानो हुन्छ।

गाई हाम्रो राष्ट्रिय जनावर हो। गाईलाई गोमाता भन्छन्। लक्ष्मी भन्छन्। हामी तिहारमा गाईको पूजा गर्छौं।

उत्तर भन—

(१) गाईका कतिवटा खुट्टा हुन्छन् ?

(२) गाईले के दिन्छ ?

(३) हामी तिहारमा कसको पूजा गर्छौं ?

बूढाको अर्ती

काठमाडौंको वसन्तपुरमा धेरै परेवा बस्थे । एक दिन उनीहरू सबै मिलेर घुम्न गए । घुम्दा घुम्दा धेरै बेर भयो । उनीहरूलाई भोक लाग्यो ।

उनीहरू उडेर घर फर्कन लागेका थिए । त्यसैवेला एक ठाउँमा भुइँभरि चामल छरेको देखियो । सबै परेवाहरूले तल ओर्लेर चामल खाने कुरा गरे ।

परेवाको बथानमा सन्ते भन्ने बूढो परेवा पनि थियो । उसले भन्यो–भाइ हो, जंगलमा चामल हुँदैन । यहाँ चामल कसरी आयो ? पक्कै पनि कसैले यहाँ जाल थापेको होला । हामी तल नओर्लौं । जालमा पर्छौं । बरु चाँडै घर जाऊँ ।

सबै परेवा भोकाएका थिए । त्यहाँ जाल पनि देखिएको थिएन । उनीहरूले बूढाको कुरा मानेनन् । चामल खान सबैजना तल ओर्लिए ।

त्यहाँ साँच्चै जाल थापेको थियो । एउटा शिकारीले भुइँमा चामल छरेर नदेखिने गरी जाल थापेको थियो । शिकारी एउटा रूख पछाडि लुकेर उभिएको थियो ।

सबै परेवा एकैचोटि जालमा परे। तिनीहरूले कनिका पनि खान पाएनन् । उड्न पनि पाएनन् । घर पुग्न पनि पाएनन् । बूढाले भनेको मान्नुपर्ने रहेछ भन्ने होश बल्ल आयो ।

त्यति धेरै परेवा एकैचोटि जालमा परेको देखेर शिकारी हाँस्यो । उसले सबैलाई समात्यो ।

बूढापाकाले भनेको मान्नुपर्छ । बूढो परेवाले भनेको मानेका भए परेवाहरू जालमा पर्ने थिएनन् ।

उत्तर लेख :–

(१) परेवाहरू कहाँ बस्थे ?

(२) परेवाहरूले के देखे ?

(३) बूढो परेवाले के भन्यो ?

(४) शिकारी कहाँ थियो ?

(५) परेवाहरूले चामल खान पाए कि पाएनन् ?

दशैं

दशैं रमाइलो हुन्छ। दशैं हाम्रो सबैभन्दा ठूलो चाड हो। दशैंलाई विजया दशमी पनि भन्छन्।

दशैंमा स्कूल पन्ध्र दिन बिदा हुन्छ। दशैंमा ठूलाबडाले हामीलाई टीका लगाइदिन्छन्। निधारमा दही र अक्षताको टीका लगाइदिन्छन्। टाउकामा जमरा लगाइदिन्छन्। आसिक दिन्छन्।

दशैंमा हामी मीठो मीठो खान्छौं। पिङ खेल्छौं। टीका लगाउन जान्छौं। हामी दशैंमा नयाँ नयाँ लुगा लगाउँछौं।

टीका लगाउने दिनलाई नै विजया दशमी भन्छन्। विजया दशमीपछि अरू पाँच दिन पनि टीका लगाउँछन्। टाढा टाढा गएर पनि टीका लगाउँछन्।

विजया दशमीभन्दा नौ दिन अघिदेखि घरमा पूजाकोठामा दुर्गा भगवती को पूजा गर्न थाल्छन्। मन्दिरमा गएर भगवतीको पूजा गर्न थाल्छन्। नौ दिनसम्म

पूजा गरिसकेपछि दशैंमा टीका लगाउने दिन आउँछ। दशैंमा लगाएको टीका र जमरा भगवती दुर्गाको प्रसाद हो।

दशैंको वेला पानी पर्न सकिएको हुन्छ। जाडो शुरू भएको हुँदैन। गर्मी हुँदैन। जाडो हुँदैन। धुलो उड्दैन। हिलो हुँदैन। खेतमा धान पहेंलो भएर फलिरहेको हुन्छ। बगैंचामा फूल फुलिरहेको हुन्छन्। दशैंको वेला राति आकाशमा जून लागिरहेको हुन्छ। राति पनि अँध्यारो हुँदैन। दशैं साँच्चिकै रमाइलो हुन्छ।

धेरै पहिले भगवान् रामले दशैंका वेला भगवती दुर्गाको पूजा गरेर राक्षस रावणलाई जितेका थिए रे। विजय भनेको जित्नु हो। यसैले दशैंलाई विजया दशमी भन्दछन्।

उत्तर लेख :–

(१) दशैंमा ठूलाबडाले हामीलाई केको टीका लगाइदिन्छन् ?

(२) कुन दिनलाई विजया दशमी भन्दछन् ?

(३) विजया दशमीभन्दा नौ दिन अघिदेखि के गर्न थाल्छन्?

(४) भगवती दुर्गाको प्रसाद के हो ?

(५) दशैंलाई किन विजया दशमी भन्दछन् ?

स्यालको बिहे

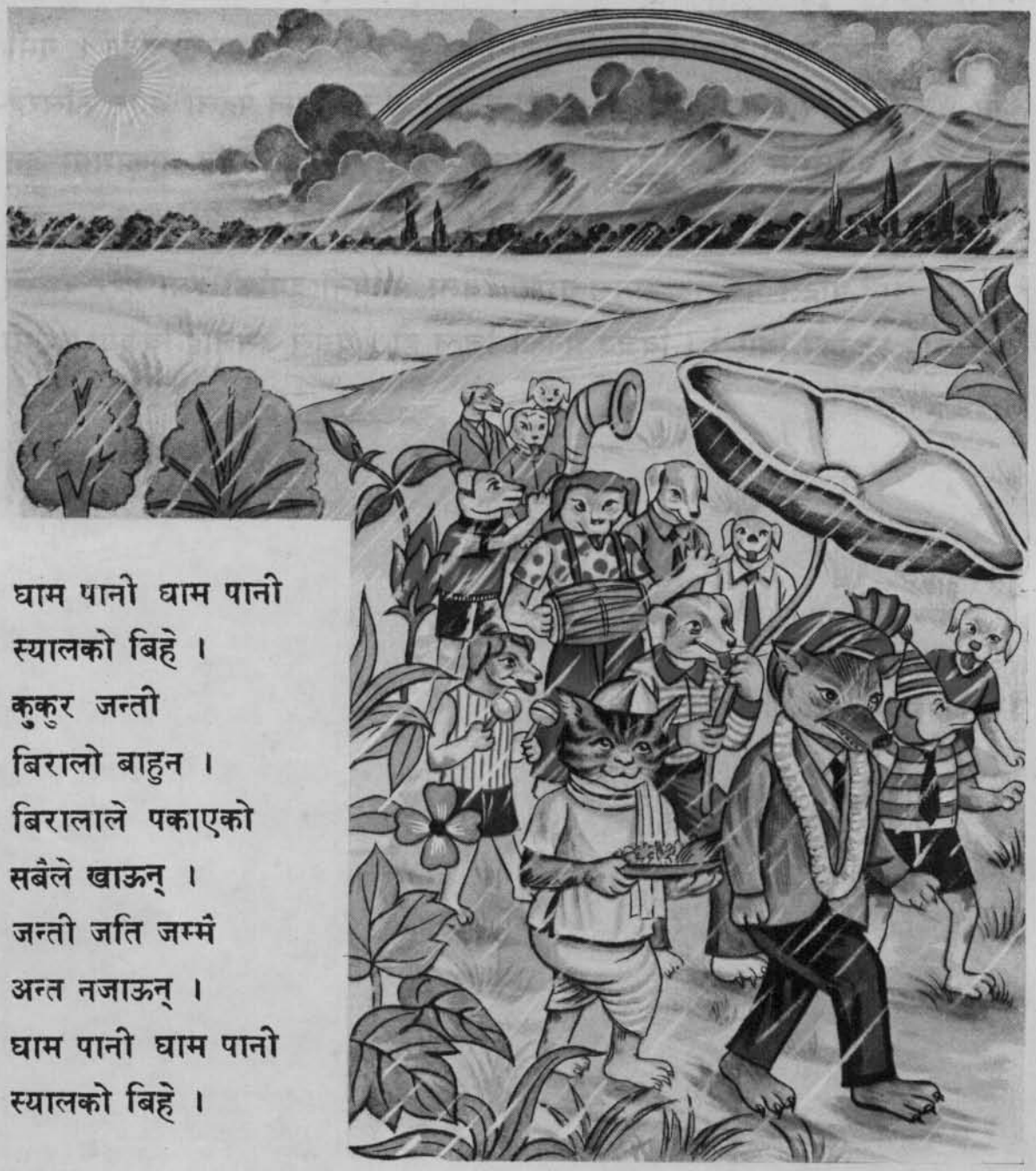

घाम पानी घाम पानी
स्यालको बिहे ।
कुकुर जन्ती
बिरालो बाहुन ।
बिरालाले पकाएको
सबैले खाऊन् ।
जन्ती जति जम्मै
अन्त नजाऊन् ।
घाम पानी घाम पानी
स्यालको बिहे ।

स्यालको बिहे कविता पढेर सुनाऊ ।

बुद्धिमान बाख्रो

धेरै पहिले कोशी नदीको किनारमा एउटा गाउँ थियो। गाउँ नजिकै सानो जंगल थियो । जंगलमा ठूलो खोलो थियो । खोलामा सानो काठको पुल थियो ।

गाउँमा दुइटा बाख्रा थिए । तिनीहरू कहिलेकाहीं जंगलतिर पनि जान्थे । जंगल गएर एक छिनमा फर्कन्थे ।

एक दिन एउटा बाख्रो जंगल गएको थियो । एक छिनमा ऊ जंगलबाट फर्कनथाल्यो । त्यसैवेला अर्को बाख्रो जंगलतिर गयो ।

दुइटा बाख्रा त्यो पुलमा एकैचोटि चढेछन् । पुलको बीचमा पुगेपछि तिनीहरू डराए । पुल ज्यादै सानो थियो । दुइटा बाख्रा अटाउने ठाउँ थिएन । हिंडेको बाख्रो फर्कनसक्ने ठाउँ पनि थिएन । अब जे गरे पनि पुलमा खसिने भयो भनेर तिनीहरू डराए । एउटा बाख्रो रुन थाल्यो ।

अर्को बाख्रो बुद्धिमान थियो । ऊ डराएन । उसले एउटा जुक्ति सोच्यो । अनि रुने बाख्रालाई भन्यो–भाइ, रोएर हुँदैन । एउटा जुक्ति गरौं । म यस पुलमा लम्पसार परेर सुत्छु। तिमी मेरो जिउ माथिबाट बिस्तारै उता जाऊ । अनि म गाउँतिर जान्छु ।

यति भनेर त्यो बाख्रो पुलमा सुत्यो । अर्को बाख्रो बडो होशियार भएर उसको जिउमा चढ्यो । ऊ बिस्तारै पारि जंगलतिर गयो । ऊ गएपछि सुतेको बाख्रो उठ्यो । अनि ऊ गाउँतिर आयो ।

कहिल्यै पनि आत्तिनु हुँदैन । डराएर रुनु हुँदैन । रोएर कुनै पनि काम बन्दैन । बुद्धि लगाएर काम गर्नुपर्छ । अनि काम बन्छ ।

उत्तर लेख :–

(१) खोलामा के थियो ?

(२) वाग्राहरू कहाँ पुगेपछि डराए ?

(३) वाग्राहरू किन डराए ?

(४) रुने वाग्रालाई अर्को वाग्राले के भन्यो ?

(५) बुद्धि लगाएर काम गरेपछि के हुन्छ ?

सुग्घरी मान्छे

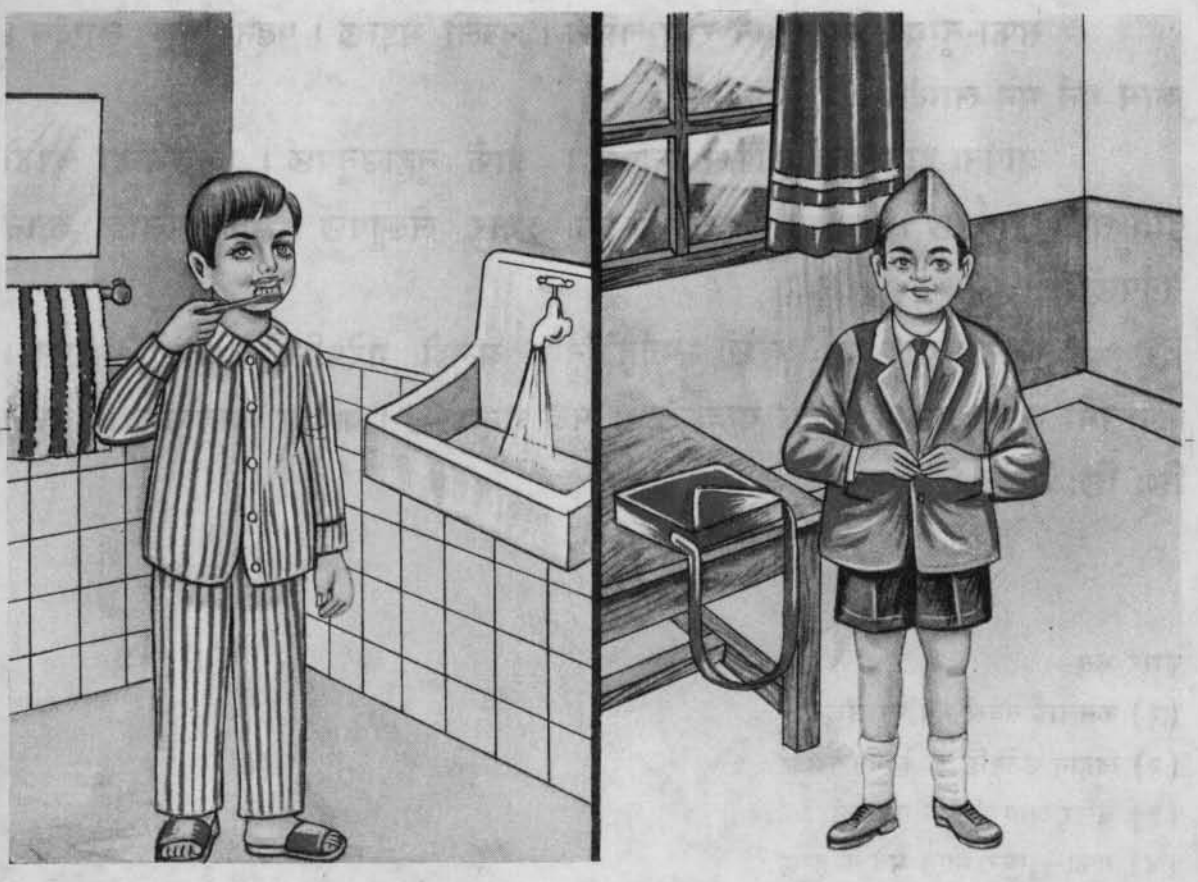

सुग्घरी मानिसलाई सबैले मन पराउँछन्। सधैं सफा-सुग्घर हुनुपर्छ। फोहोर गर्नुहुँदैन । फोहोरी बन्नुहुँदैन । फोहोरी मानिसलाई कसैले पनि मन पराउँदैन ।

बिहान उठेपछि सधैं दाँत सफा गर्नुपर्छ । राम्ररी मुख धुनुपर्छ । राम्ररी नुहाउनुपर्छ । सिंगान पुछेर नाक सफा राख्नुपर्छ । नङमा मयल राख्नुहुँदैन । समय समयमा नङ काट्नुपर्छ ।

खेलेर आएपछि हात-खुट्टा धुनुपर्छ। स्कूलबाट फर्केपछि हात-खुट्टा धुनुपर्छ। लुगा कपडा मैलो पार्नुहुँदैन । लुगामा कालो लगाउनुहुँदैन । जिउमा र लुगामा मसी लगाउनुहुँदैन ।

जता पायो उतै लेख्नुहुँदैन। अक्षर सफा लेख्नुपर्छ। किताप सफा राख्नुपर्छ। कपी फोहोर गर्नुहुँदैन ।

सफा-सुग्घर भएन भने रोग लाग्छ। दुब्लो भइन्छ। पढ्न मन लाग्दैन। काम गर्न मन लाग्दैन।

आफ्ना हात-खुट्टा आफैंले धुनुपर्छ। आफैं नुहाउनुपर्छ। अरूभन्दा चाँडो दाँत सफा गर्नुपर्छ। अरूको भन्दा राम्रो अक्षर लेख्नुपर्छ। कितापलाई जतन गर्नुपर्छ।

सफा-सुग्घर गर्न अल्छी गर्नुहुँदैन। अल्छी गरेपछि फोहोरी भइन्छ। कपालमा जुम्रा पर्छन्। जिउ गन्हाउँछ। मुख गन्हाउँछ। कपडा गन्हाउँछ। सबैले छिः छिः गर्छन्।

उत्तर भन—

(१) कसलाई सबैले मन पराउँछन् ?

(२) बिहान उठेपछि के के गर्नुपर्छ ?

(३) खेलेर आएपछि के गर्नुपर्छ ?

(४) सफा–सुग्घर भएन भने के हुन्छ ?

(५) अल्छी गरेपछि के के हुन्छ ?

घमण्डी बँदेल

चितवनको जंगलमा एउटा बँदेल थियो । बँदेल निकै बलियो थियो । ऊ निकै फुर्तिलो पनि थियो । मजति दरो कोही छैन भन्ने ठान्दथ्यो । ऊ घमण्डी थियो ।

एक दिन बाघले बँदेललाई देख्यो । बाघले बँदेललाई समात्न खोज्यो । तर बँदेल उम्कियो । बाघ फेरि बँदेलतिर आयो । बाघ र बँदेलको लडाईं पऱ्यो । बाघले पंजाले हानेर बँदेलका मुखमा रगतै रगत पारिदियो । पिठ्यूँको मासु लुछ्यो । तर एक पटक बँदेलले पनि मौका पायो । बाघका भुँडीमा दाह्रा धस्यो । भुँडी फुटेर बाघ मऱ्यो ।

त्यसपछि बँदेल झन् घमण्डी भयो । जंगलको राजा मै हुँ भन्नथाल्यो । कसैलाई पनि टेर्नछाड्यो । सबैलाई दुःख दिनथाल्यो ।

एक दिन हिंड्दा हिंड्दै बँदेल एउटा रूखमा ठोकियो । घमण्डी बँदेललाई रिस उठ्यो । रूखलाई उसले एक झापड दियो । तर रूख हल्लिएन ।

बँदेल झन् रिसायो । उफ्री उफ्री रूखलाई हिर्काउन थाल्यो । कत्ति गर्दा पनि रूख हल्लिएन ।

बँदेल रिसले चूर भयो । अब यसको पनि भुँडी फुटाइदिन्छु भनेर विचार गऱ्यो । उसले परबाट दगुर्दै आई आँखा चिम्लेर रूखमा दाह्रा गाड्न खोज्यो ।

रूखको एउटा हाँगो तलै थियो । त्यो हाँगो भाँच्चिएको थियो । तीखो थियो । आँखा चिम्लेर आउँदा बँदेलको भुँडी त्यसैमा ठोकियो । हाँगा भुँडीभित्र पस्यो । भुँडी फुट्यो । बँदेल मऱ्यो ।

नचाहिंदो घमण्ड गर्नुहुँदैन ।

उत्तर लेख :–

(१) बँदेल के ठान्दथ्यो ?

(२) बाघ कसरी मऱ्यो ?

(३) बँदेल केमा ठोकियो ?

(४) परबाट आई बँदेलले के गर्न खोज्यो ?

(५) बँदेल कसरी मऱ्यो ?

रामायण

रामको कथालाई रामायण भन्दछन्। आदिकवि भानुभक्त आचार्यले लेखेको रामायण तिमीले पढेका छौ ?

धेरै अघिको कुरा हो। अयोध्या भन्ने ठाउँमा दशरथ नामका राजा थिए। तिनको तीनवटी रानी थिए–कौशल्या, कैकेयी, सुमित्रा। दशरथका चार जना छोरा थिए–राम, लक्ष्मण, भरत, शत्रुघ्न।

राम जेठा थिए। दशरथले जेठा छोरा रामलाई राजा बनाउने विचार गरे। तर भरतकी आमा कैकेयीले मानिनन्। उनले जिद्दी गरिन्। भरतलाई राज्य दिन लगाइन्। रामलाई १४ वर्ष जंगल पठाउन लगाइन्।

रामसंग रामकी पत्नी सीता पनि जंगल गइन्। सुमित्राका छोरा भाइ लक्ष्मण पनि जंगल गए।

भरतले राज्य पाए । तर उनलाई राजा हुन मन लागेन । उनले 'यो त दाजु रामकै राज्य हो' भने । रामका खराउ सिंहासनमा राखेर भरतले राज्य गरे ।

जंगलमा बसेका वेला रावण भन्ने राक्षसले सीतालाई लंका लग्यो । सीतालाई रावणले जबर्जस्ती लगेको कसैले देखेन । राम र लक्ष्मण सीतालाई खोज्नथाले ।

सीतालाई खोज्दा बाँदरका राजा सुग्रीवसंग रामको भेट भयो । उनले सुग्रीवसंग मीत लगाए । सबै बानरहरू समेत मिलेर सीतालाई खोज्नथाले ।

खोज्दै जाँदा हनुमान्ले लंकामा सीतालाई देखे । अनि सबैजना मिलेर समुद्रपारि लंका गए । राक्षस रावण र अरू राक्षसहरूसंग लडाई भयो । रामले रावणलाई मारे । रामले अरू बदमाश राक्षसहरूलाई पनि मारे । सबैजना सीतालाई लिएर फर्के ।

चौध वर्ष बितेपछि राम, सीता र लक्ष्मण अयोध्या फर्के । त्यसपछि राम राजा भए । रामले सबैलाई सुख दिए ।

राम जस्तै आमा–बुबालो भनेको मान्ने हुनुपर्छ । राम र लक्ष्मण जस्तै दाजुभाई मिल्नुपर्छ । भरत जस्तै दाजुलाई मान्ने हुनुपर्छ । राक्षस रावण जस्तो फटाहा हुनुहुँदैन ।

उत्तर लेख :–

(१) दशरथका छोराहरूको नाम के हो ?

(२) कैकैयीले के गरिन् ?

(३) रामले कोसँग मीत लाए ?

(४) सीतालाई कसले देखे ?

(५) रावणलाई कसले मारे ?

औंलाहरू के भन्छन् ?

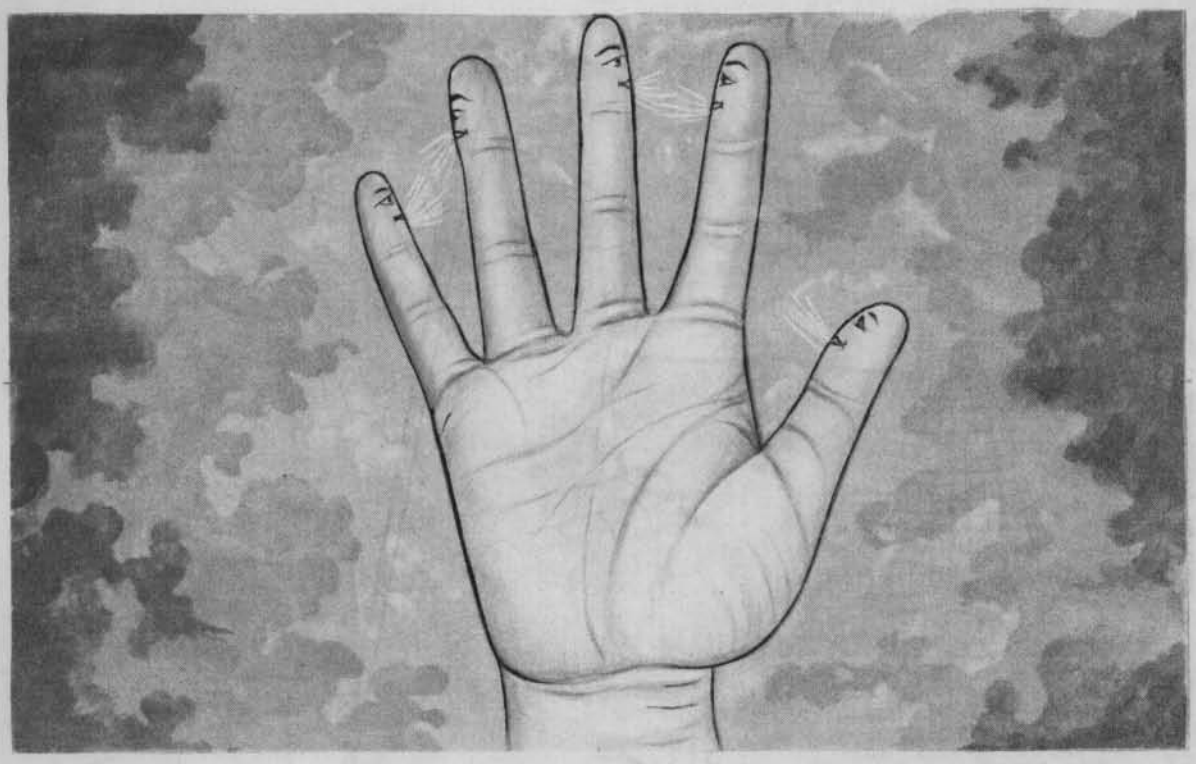

कान्छी औंलो भन्छ – दशैं आयो ।

साहिंली औंलो भन्छ – खाउँला पिउँला ।

माझी औंलो भन्छ – कहाँ पाउँला ?

चोर औंलो भन्छ – चोरी ल्याउँला ।

बूढी औंलो भन्छ – धत् पापी, म त छुट्टै बसुँला ।

उत्तर भन—

(१) कान्छी औंलो के भन्छ ?

(२) चोर औंलो के भन्छ ?

(३) बूढी औंलो के भन्छ ?

सुनको फुल

एउटा गाउँमा एउटी बूढी बस्दथी। बूढीका छोरा-छोरी कोही पनि थिएनन्। बूढी ज्यादै लोभी थिई।

एक दिन बूढीले एउटा कुखुरो भेटी। कुखुरो ज्यादै राम्रो थियो। कुखुराले सुनको फुल पान्यो।

सुनको फुल देखेर लोभी बूढी खुशी भई। उसले बजारमा लगेर सुनको फुल बेची। बूढीले धेरै पैसा पाई।

कुखुराले दिनदिनै एउटा सुनको फुल पार्थ्यो। बूढी दिनदिनै सुनको फुल बेच्थी। सुनको फूल बेच्दा बेच्दा बूढीसंग धेरै पैसा भयो। बूढी धनी भई। बूढीले राम्रो घर बनाई।

लोभी बूढीको बुद्धि थिएन । उसले कुखुराको भुँडीबाट सबै फुल एकैचोटि झिक्ने विचार गरी । सबै फुल एकैचोटि बेचेर धेरै पैसा कमाउने विचार गरी ।

उसले कुखुरालाई समाती । मारी । कुखुरो मरेपछि बूढीले कुखुराको भुँडी फुटाई । तर त्यहाँ एउटा पनि फुल थिएन ।

अब बूढीलाई आपत पऱ्यो । अब बूढीले सुनको फुल नपाउने भई । अब सुनको फुल बेचेर पैसा नपाउने भई । बूढी रुनथाली ।

त्यसपछि बूढीले कहिल्यै पनि सुनको फुल पाइन ।

बढता लोभ गर्नुहुँदैन ।

उत्तर भन—

(१) बूढी लोभी थिई कि थिइन ?

(२) कुखुराले कस्तो फुल पार्थ्यो ?

(३) बूढीले सुनको फुल के गर्थी ?

(४) बूढीले के विचार गरी ?

(५) कुखुराको भुँडीमा सुनको फुल थियो कि थिएन?

शनिवार बिदा हुन्छ

सात दिनको एक हप्ता हुन्छ ।
एक हप्तामा सात दिन हुन्छन् ।
सात दिनलाई सात वार भन्छन् ।

पहिलो दिन आइतवार हो ।
दोस्रो दिन सोमवार हो ।
तेस्रो दिन मंगलवार हो ।
चौथो दिन बुधवार हो ।
पाँचौं दिन बिहिवार हो ।
छैटौं दिन शुक्रवार हो ।
सातौं दिन शनिवार हो ।

शनिवार स्कूल बिदा हुन्छ ।
शनिवारपछि फेरि आइतवार आउँछ ।

अभ्यास—

(१) सातवटा वारको नाम भन ?
(२) बुधवारपछि के वार आउँछ ?
(३) कति दिनको एक हप्ता हुन्छ ?

बाँदरको घर हुँदैन

एउटा जंगलमा धेरै चराहरू बस्दथे । चराहरूले रूखमा गुँड लगाएका थिए । उनीहरू गुँडमा मजासँग बस्दथे । घाम लागे पनि, हावा आए पनि, पानी परे पनि गुँडमा केही हुँदैनथ्यो ।

जँगलमा धेरै बाँदरहरू पनि बस्दथे । बाँदरहरूको गुँड थिएन । घर पनि थिएन । उनीहरू यता र उता हिंडिरहन्थे । रात परेपछि जहाँ पायो उहीं सुत्थे । घाम लाग्दा, हावा आउँदा र पानी पर्दा दुःख पाउँथे ।

एक दिन ज्यादै पानी पऱ्यो । जाडो भयो । चराहरू आफ्ना गुँडमा मजासंग बसेका थिए । उनीहरू भिजेका थिएनन् । उनीहरूलाई जाडो भएको थिएन ।

बाँदरहरू भिज्दै भिज्दै त्यसै रूखमुनि आइपुगे । उनीहरू पानीले निथ्रुक्क भिजेका थिए । जाडोले थर्थरी काम्दैथिए ।

बाँदरहरूको बिजोक चराहरूले देखे । उनीहरूलाई माया लाग्यो । उनीहरूले भने–बाँदर दाइ, तपाईंहरू पनि घर बनाउनोस् न । घर बनाएपछि घरमा बस्न पाइन्छ । पानीले भिजाउँदैन । जाडो हुँदैन । हामीहरूलाई जस्तै मजा हुन्छ ।

चराहरूको कुरा सुनेर बाँदरहरूलाई रिस उठ्यो । तिमीहरू हामीलाई सिकाउने ? भनेर उनीहरूले चराहरूलाई गाली गरे। तिमीहरूको घरै भत्काइदिन्छौं, अनि कहाँ बस्छौ ? भने । बाँदरहरूले रूख चढेर चराहरूको गुँड भत्काइदिए ।

बाँदरले आफू पनि घर बनाउँदैन, अर्कालाई पनि घर बनाउन दिंदैन । मूर्खलाई सल्लाह दिनु बाँदरलाई सल्लाह दिए जस्तै हो ।

उत्तर लेख –

(१) चराहरू केमा बस्दथे ?

(२) बाँदरहरू कहाँ सुत्थे ?

(३) पानी परेपछि बाँदरहरूलाई के भयो ?

(४) चराहरूले बाँदरहरूलाई के भने ?

(५) बाँदरहरूले के गरे ?

श्री पशुपतिनाथ

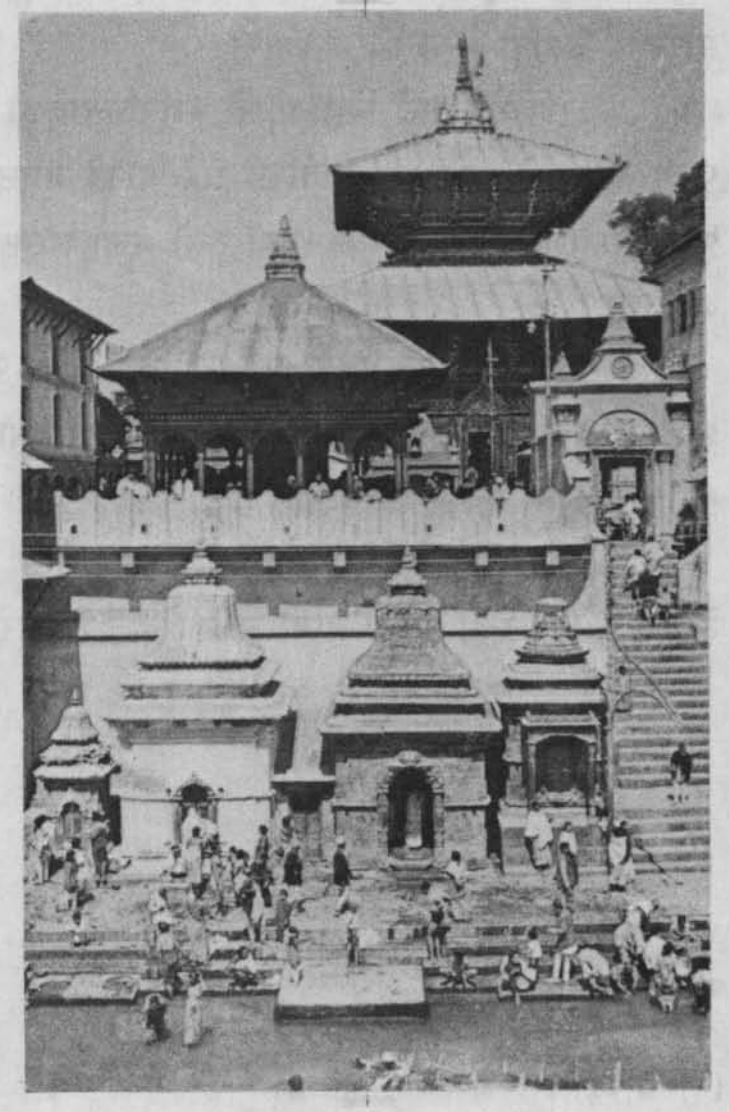

यस तस्वीरमा देखिएको मन्दिर श्रीपशुपतिनाथको मन्दिर हो । यो मन्दिर काठमाडौंमा छ। काठमाडौं हाम्रो देशको राजधानी हो । श्रीपशुपतिनाथ हाम्रो देशका सबैभन्दा ठूला देउता हुन् ।

श्री पशुपतिनाथको मन्दिर दुइतले छ । मन्दिरमा सुनको पहेंलो छाना छ। माथि टुप्पामा गजूर छ । त्रिशूल छ । मन्दिरका ढोका चाँदीका छन् ।

मन्दिरभित्र श्री पशुपतिनाथको शिवलिङ्ग छ । शिवलिङ्गमा चाखटा मुख देखिन्छन् । एउटा मुख पूर्वतिर फर्केको छ । अर्को मुख दक्षिणतिर फर्केको छ । अर्को मुख पश्चिमतिर फर्केको छ । अर्को मुख उत्तरतिर फर्केको छ। पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण चारैतिर मन्दिरका चार ढोका छन् । चारै ढोकाबाट श्री पशुपतिनाथ को दर्शन गर्न पाइन्छ । श्री पशुपतिनाथको अर्को पाँचौं मुख पनि छ। तर त्यो आकाशतिर फर्केको छ । देखिंदैन ।

श्री पशुपतिनाथको मन्दिरको छेउमा वाग्मती नदी छ । मन्दिरको पश्चिम ढोकानेर श्री पशुपतिनाथको ठूलो बसाहा छ । बसाहा पित्तलको छ । पहेंलो छ । साँढेलाई बसाहा भन्छन् ।

रेडियोले सधैं बिहान श्री पशुपतिनाथको भजन गरेको हामी सुन्छौं । श्री पशुपतिनाथको दर्शन गर्न दिनदिनै धेरै मान्छे जान्छन् । दर्शन गर्छन् । पूजा गर्छन् । फागुनमा शिवरात्रिका वेला त्यहाँ ठूलो मेला लाग्छ । देश–विदेशबाट हजारौं मान्छे आउँछन् ।

श्री पशुपतिनाथको मन्दिरभन्दा अलि पर पूर्वतिर गुह्येश्वरीको मन्दिर छ। गुह्येश्वरी भगवतीको नाम हो। श्री पशुपतिनाथको दर्शन गर्न जाँदा गुह्येश्वरी-को पनि दर्शन गर्न जान्छन् ।

श्री पशुपतिनाथ भगवान् शिवको नाउँ हो । श्री पशुपतिनाथले हाम्रो देशको रक्षा गरेका छन् । हामी सबैको कल्याण गरेका छन् ।

उत्तर लेख :–

(१) श्री पशुपतिनाथको मन्दिर कति तले छ ?

(२) श्री पशुपतिनाथका कतिवटा मुख छन् ?

(३) वाग्मती नदी कहाँ छ ?

(४) शिवरात्रि कुन महीनामा पर्छ ?

(५) गुह्येश्वरीको मन्दिर कहाँ छ ?

जब पुग्यो एक.....

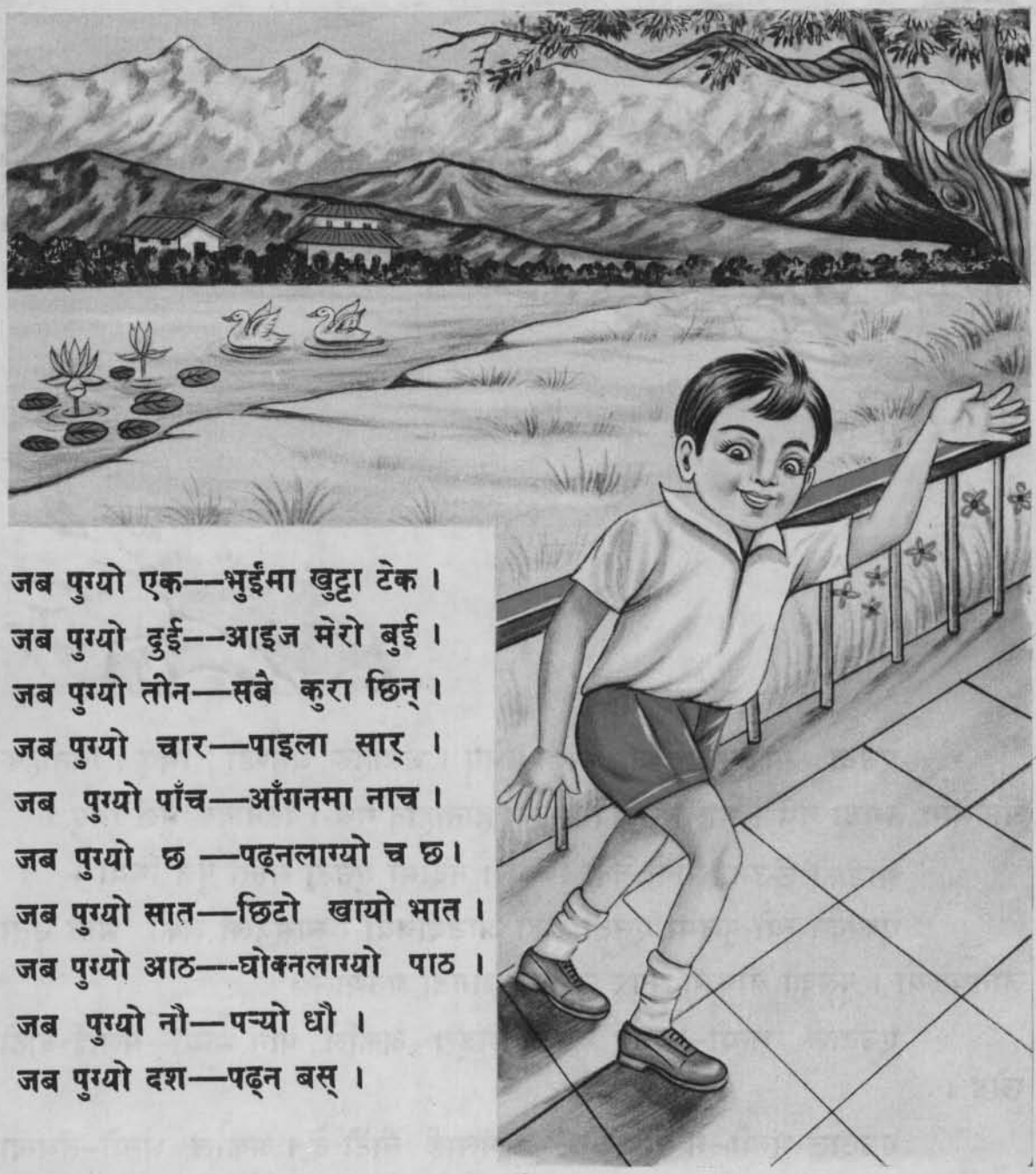

जब पुग्यो एक—भुईंमा खुट्टा टेक ।
जब पुग्यो दुई—आइज मेरो बुई ।
जब पुग्यो तीन—सबै कुरा छिन् ।
जब पुग्यो चार—पाइला सार् ।
जब पुग्यो पाँच—आँगनमा नाच ।
जब पुग्यो छ —पढ्नलाग्यो च छ ।
जब पुग्यो सात—छिटो खायो भात ।
जब पुग्यो आठ—घोक्नलाग्यो पाठ ।
जब पुग्यो नौ—पऱ्यो धौ ।
जब पुग्यो दश—पढ्न बस् ।

यो पाठ पढेर सुनाऊ ।

झगडाको फल

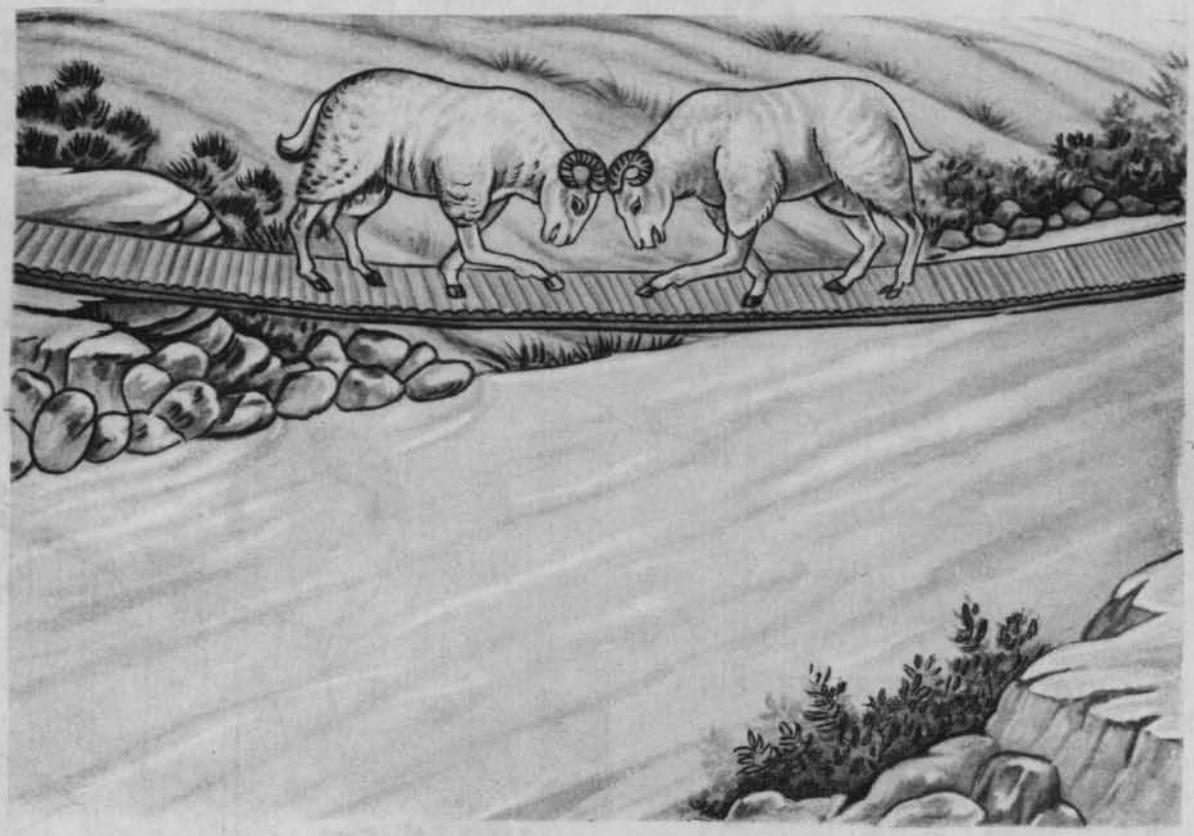

एउटा गाउँमा दुइटा भेडा थिए । भेडाहरू घमण्डी थिए । तिनीहरू आपसमा झगडा गर्थे । गाली गर्थे । सिङले हानाहान गर्थे । तिनीहरू मूर्ख थिए ।

गाउँको छेउमा सानो नदी थियो । नदीमा एउटा सानो पुल थियो ।

एकदिन त्यो पुलमा एउटा भेडो आउँदैथियो । त्यसैवेला अर्को भेडो उता जानथाल्यो । पुलको बीचमा पुगेर उनीहरू झगडा गर्नथाले ।

एउटाले भन्यो–मलाई बाटो छोड् । अर्काले पनि भन्यो–मलाई बाटो छोड् ।

एउटाले भन्यो–म पहिले चढेको,मलाई बाटो दे । अर्काले भन्यो–तँभन्दा म पहिले चढेको, मलाई बाटो दे ।

निकैबेर मुखले झगडा गरेपछि एउटाले भन्यो–तँलाई हानेर नदीमा खसालिदिन्छु । अर्काले भन्यो–तँलाई हानेर भुँडी फुटाइदिन्छु ।

तिनीहरू त्यहीं जुधे । एउटाले अर्कालाई हान्नथाले । दुवैको जिउमा सिङले घाउ पान्यो । एक छिनमा दुवै रगताम्य भए । रिसले आँखा देख्न पनि छोडे । आँखा चिम्लेर एउटाले अर्कालाई हान्नथाले ।

एक पटक ती दुवैको सिङ जुध्यो । दुवैले एक अर्कालाई ठेल्नथाले । ठेल्दाठेल्दै तिनीहरू दुवै नदीमा खसे । तिनीहरूलाई नदीले बगायो । दुवै भेडा मरे ।

झगडा गर्नुहुँदैन । झगडा गऱ्यो भने भेडाहरूले जस्तै दुःख पाइन्छ ।

उत्तर लेख :–

(१) दुइटा भेडाहरू कस्ता थिए ?

(२) पुलको बीचमा पुगेर भेडाहरू के गर्नथाले ?

(३) भेडाहरू कसरी नदीमा खसे ?

(४) नदीले भेडाहरूलाई के गऱ्यो ?

(५) झगडा गऱ्यो भने के हुन्छ ?

एक वर्ष

एक वर्षमा बाह्र महीना हुन्छन् ।
एक वर्षमा छ ऋतु हुन्छन् ।
दुई महीनाको एक ऋतु हुन्छ ।
३६५ दिनको एक वर्ष हुन्छ ।

चैत–वैशाख वसन्त ।
जेठ–असार ग्रीष्म ।
साउन–भदौ वर्षा ।
असोज–कात्तिक शरद ।
मंसीर–पुस हेमन्त ।
माघ--फागुन शिशिर ।

वैशाखमा नयाँ वर्ष शुरू हुन्छ ।
चैत सकिएपछि वर्ष सकिन्छ ।

अभ्यास—

(१) ६ ऋतुको नाम भन।
(२) १२ महीनाको नाम भन।
(३) कुन कुन महीनामा कुन ऋतु पर्छ ?

ढँटुवा स्याल

एक दिन एउटा स्याल घुम्दै घुम्दै गाउँमा पुग्यो। त्यहाँ धोबीको घर थियो। स्याल धोबीको घरभित्र पस्यो।

धोबीले एउटा ठूलो आरीमा नीर हालेको नीलो पानी राखेको थियो। यताउति उफ्रँदै जाँदा स्याल त्यसैभित्र पस्यो।

स्याल नीलो पानीमा डुब्यो। आत्तियो। हत्तपत्त बाहिर निस्केर दगुर्दै भाग्यो।

पर गएर हेर्दा स्यालले झण्डै आफैंलाई चिनेन। स्याल नीलो भएको थियो। स्याल जस्तो देखिंदैनथ्यो।

स्याल बाठो थियो। ढँटुवा थियो। उसले आफ्नो बोली फेऱ्यो।

स्याल जंगलमा पुगेपछि उसलाई देखेर सबै जनावरहरू तर्से। डराए।

स्यालले नयाँ बोली निकालेर भन्यो–मलाई भगवान्‌ले यस जंगलको राजा बनाएर पठाएका हुन् । अब म राजा भएँ । तिमीहरूले मैले भनेको मान्नुपर्छ ।

नयाँ जनावर देखेर सबै डराएका थिए । भगवान्‌ले पठाएको भनेपछि झन् डराए । बाघ र सिंह पनि डराए । उनीहरूले स्यालको कुरा माने । स्यालले भनेको मान्न थाले । स्याल धेरै दिनसम्म राजा भयो । उसलाई कसैले पनि चिनेनन् ।

एक दिन साँझमा धेरै पर स्यालहरू लामो स्वरले गीत गाउनथाले । स्यालले हुइँय्या हुइँय्या गरेर गीत गाएको राजा स्यालले पनि सुन्यो । उसलाई मजा लाग्यो । ऊ पनि त्यसैगरी गीत गाउनथाल्यो । हुइँय्या हुइँय्या गर्नथाल्यो ।

उसले हुइँय्या हुइँय्या गरेको सुनेर सबैले यो स्याल रहेछ भनी चिने । बाघलाई उसले ढाँटेको संझेर रिस उठ्यो । उसले एक झापड दिएर स्याललाई मारिदियो ।

कहिल्यै पनि ढाँट्नु हुँदैन ।

उत्तर लेख—

(१) धोबीले आरीमा के राखेको थियो ?

(२) आरीबाट निस्केपछि स्याल कस्तो भयो ?

(३) स्यालले नयाँ बोली निकालेर के भन्यो ?

(४) स्यालले कसरी गीत गायो ?

(५) सबैले स्याललाई कसरी चिने ?

राष्ट्रनिर्माता

राष्ट्र भनेको देश हो। राष्ट्रलाई बनाउने मानिसलाई राष्ट्रनिर्माता भन्दछन्। हाम्रो राष्ट्र नेपाल हो। हाम्रा राष्ट्रनिर्माताको नाम श्री ५ पृथ्वीनारायण शाह हो।

आजभन्दा साढे दुई सय वर्ष अघिको कुरा हो। त्यसवेला नेपाल यति ठूलो थिएन। काठमाडौंलाई मात्र नेपाल भन्दथे। काठमाडौंभन्दा पश्चिम र पूर्वतिर आधा सयभन्दा बढी साना साना राज्य थिए। त्यसवेलाको राज्य अहिलेको एउटा जिल्ला जत्रो हुन्थ्यो।

श्री ५ पृथ्वीनारायण शाह गोरखाका राजा थिए। गोरखा पनि सानो राज्य थियो। सानो राज्य भयो भने शत्रुले जितेर लैजान्छ भन्ने उनले बुझे। साना साना राज्य धेरै भए पनि शत्रुले सजिलै जित्छ भन्ने उनलाई थाहा थियो।

साना साना सबै राज्यलाई मिलाएर एउटा ठूलो देश बनाएपछि शत्रुले जित्न सक्दैन। यो कुरा श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहले बुझे। अनि आफ्ना फौज लिएर लडाईं गर्न हिंडे। उनी वीर थिए। बुद्धिमान थिए। उनले एकपछि अर्को गर्दै आधा सयभन्दा बढी राज्य जिते। काठमाडौं खाल्डोभित्रका राज्यहरूलाई पनि जिते।

त्यसपछि सबै राज्य मिलाएर एउटा ठूलो देश बन्यो। त्यो ठूलो देशको नाम उनले 'नेपाल' राखे। हाम्रो देश त्यही नेपाल हो। उनले नेपालको राजधानी काठमाडौं बनाए।

नेपाल ठूलो देश भयो। नेपालमा धेरै वीर थिए। धेरै सैनिक थिए। त्यसपछि नेपाललाई कसैले पनि जित्न सकेन। पछि गएर श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहका नाती–पनातीहरूले नेपाललाई झन् ठूलो पारे।

श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको जन्म सन् १७२२ मा भएको थियो। २० वर्षको उमेरमा उनी गोरखाका राजा भए। सन् १७७५ मा ५४ वर्षको उमेरमा उनी स्वर्गे भए। उनका बुबाको नाम नरभूपाल शाह हो। आमाको नाम कौशल्यावती देवी हो। हामी वर्षैपिच्छे पुस २७ गते श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको जन्म-जयन्ती मनाउँछौं।

उत्तर लेख :–

(१) राष्ट्रनिर्माता कसलाई भन्दछन् ?

(२) हाम्रा राष्ट्रनिर्माताको नाम के हो ?

(३) श्री ५ पृथ्वीनारायण शाह कहाँका राजा थिए ?

(४) श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहले कति राज्य जिते ?

(५) हामी पुस २७ गते के मनाउँछौं ?

काली कुती ब्याइछ

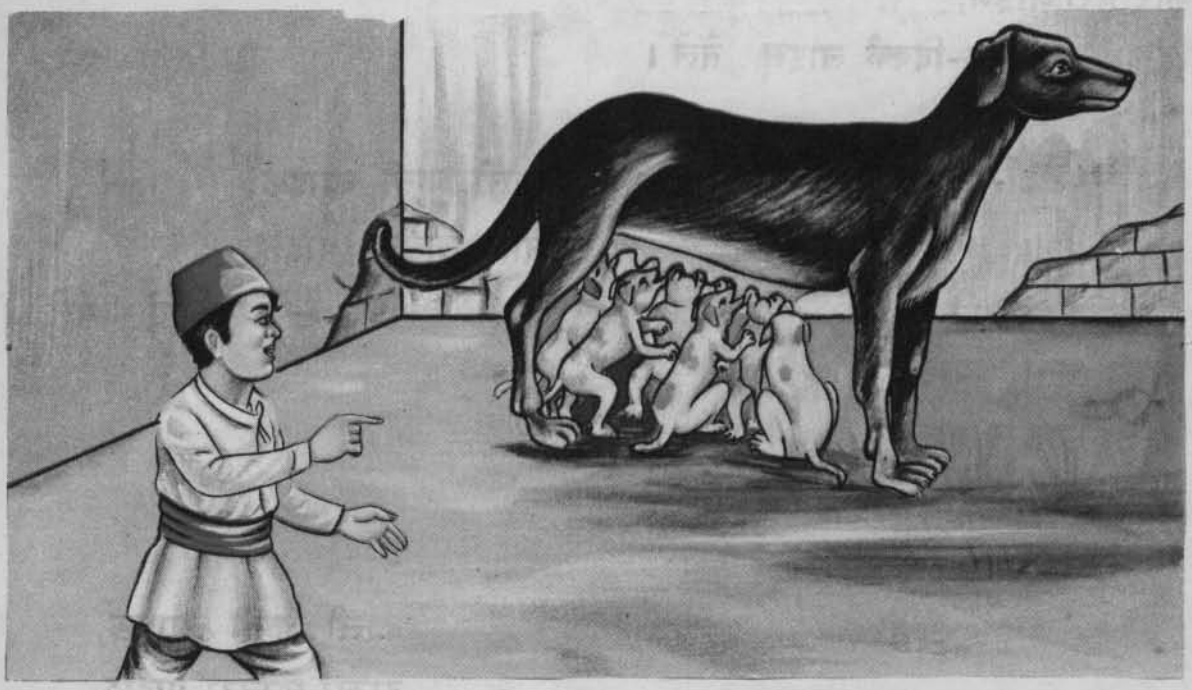

काली कुती ब्याइछ,
छाउरा पनि पाइछ,
—हेरी आएँ मैले ।

काली कुती ब्याइछ,
कति छाउरा पाइछ,
—हेरी आइस् तैंले ?

काली कुती ब्याइछ,
धेरै छाउरा पाइछ,
—हेरी आएँ मैले ।

कतिवटा पाइछ,
फेरि हेरी आइज,
–दिक्कै लाइस् तैंले।

काली कुती ब्याइछ,
सात छाउरा पाइछ,
–हेरी आएँ मैले ।

काली कुती ब्याइछ,
कस्ता छाउरा पाइछ,
–हेरी आइस् तैंले ?

काली कुती ब्याइछ,
राम्रा छाउरा पाइछ,
–हेरी आएँ मैले ।

काली कुती ब्याइछ,
राम्रा छाउरा पाइछ,
ठिक्कै भनिस् तैंले।
के के रङ्का पाइछ,
फेरि हेरी आइज,
–दुक्खै पाइस् तैंले ।

[माधव प्रसाद घिमिरे]

'काली कुती ब्याइछ' कबिता पढेर सुनाऊ।

मूसाको मूसै

धेरै पहिलेको कुरा हो । गण्डकी नदीको किनारमा एउटा जंगल थियो । जंगलभित्र एकजना ऋषि बस्दथे । ऋषि बस्ने ठाउँलाई आश्रम भन्दछन् ।

ऋषि ज्यादै दयालु थिए । ऋषि सबैलाई माया गर्दथे । ऋषि कसैलाई पनि दुःख दिंदैनथे । ऋषि बिहान–बेलुका पूजा गर्दथे । ऋषि तपस्या गर्दथे ।

एक दिनको कुरो हो । ऋषि बिहान पूजा गर्न लागेका थिए । त्यसवेला उनका अगाडि एउटा मूसाको बच्चो खस्यो ।

यो कहाँबाट खस्यो भनेर ऋषिले आकाशतिर हेरे । आकाशमा एउटा चील रहेछ । चीलले मूसालाई समातेर खान लगेको रहेछ । तर बाटैमा चीलको पंजाबाट मूसो खसेको रहेछ ।

मूसो बेहोश भएको थियो । धेरै माथिबाट तल खसेको हुँदा ऊ मर्न लागेको थियो । उसको सास मात्र बाँकी थियो । ऊ चलमल गर्न सक्दैनथ्यो ।

ऋषिलाई मूसामाथि दया लाग्यो । उनले मूसामाथि शीतल पानी छर्किदिए । पंखाले हम्किदिए । एक छिन पछि मूसाले चलमल गऱ्यो । अलिक पछि मूसो उठ्यो । यताउति हिंड्न थाल्यो ।

अब त्यसलाई ऋषिले नै पाले । सधैंभरि धान, चामल र भात दिनथाले । मूसो ऋषिको आश्रममा बस्यो ।

एक दिन मूसालाई एउटा बिरालाले देख्यो । बिरालाले मूसालाई लखेट्यो । मार्न खोज्यो । मूसो डरायो । मूसो करायो ।

ऋषिले मूसो कराएको सुने । उनले बिरालाले मूसालाई दुःख दिएको देखे । उनलाई माया लाग्यो । अनि ऋषिले मूसालाई पनि बिरालो बनाइदिए । मूसो बिरालो भएपछि बिरालोले लखेट्न छोड्यो ।

निकै दिनपछि त्यसलाई कुकुरले लखेट्यो । बिरालो भएको मूसो डरले म्याउँ म्याउँ गरी करायो । ऋषिले त्यो देखेर उसलाई कुकुर नै बनाइदिए । यसरी त्यो मूसो कुकुर बन्यो । अब ऊ कुकुरदेखि डराउन छोड्यो । मजासंग घुम्नथाल्यो ।

त्यस जंगलमा एउटा बाघ बस्थ्यो । एक पटक बाघले त्यसलाई देख्यो । अनि मार्न भनेर आयो । बाघ कराएको सुनेर ऋषि दौडँदै आए । उनले कुकुरलाई बाघले मार्नलागेको देखे ।

यो कुकुर बाघ भए त यसलाई कसैले पनि दुःख दिनेथिएन भनी ऋषिले विचार गरे । अनि उनले त्यसलाई त्यतिबेरै बाघ बनाइदिए । जंगलबाट आएको बाघ आफ्ना अगाडि अर्को बाघ देखेर फर्क्यो । यसरी त्यो मूसो बाघ भएर जंगलभरि घुम्नथाल्यो ।

एक दिन त्यसले सोच्यो–यो ऋषिले मलाई अझै पनि उही मूसो भनेर चिन्दछ । यसले मलाई भोलि फेरि मूसै बनाइदियो भने के गर्ने ! यसलाई मारिदिनुपर्‍यो । अनि म पहिले मूसो थिएँ भन्ने कसैले थाहा पाउँदैन । म सधैं बाघ भइरहन पाउँछु ।

त्यसपछि त्यो बाघ ऋषिलाई खान भनी गयो । ऋषिले बाघ आफूतिर आएको देखे । बाघको विचार ऋषिले बुझे । उनलाई रिस उठ्यो । उनले त्यसलाई फेरि मूसो बनाइदिए ।

मूसो भएपछि त्यसले फेरि दुःख पाउनथाल्यो । तर त्यसपछि उसलाई ऋषिले कहिल्यै पनि बाघ बनाएनन् ।

छोटालाई ठूलो बनाइदियो भने त्यो ज्यादै मात्तिन्छ ।

उत्तर लेख—

(१) मूसाको बच्चो कहाँबाट खस्यो ?

(२) ऋषिले मूसालाई बचाउन के गरे ?

(३) मूसालाई ऋषिले किन बिरालो बनाइदिए ?

(४) बाघ भएपछि मूसाले के सोच्यो ?

(५) ऋषिले मूसालाई फेरि बाघ बनाए कि बनाएनन् ?

एक दिन

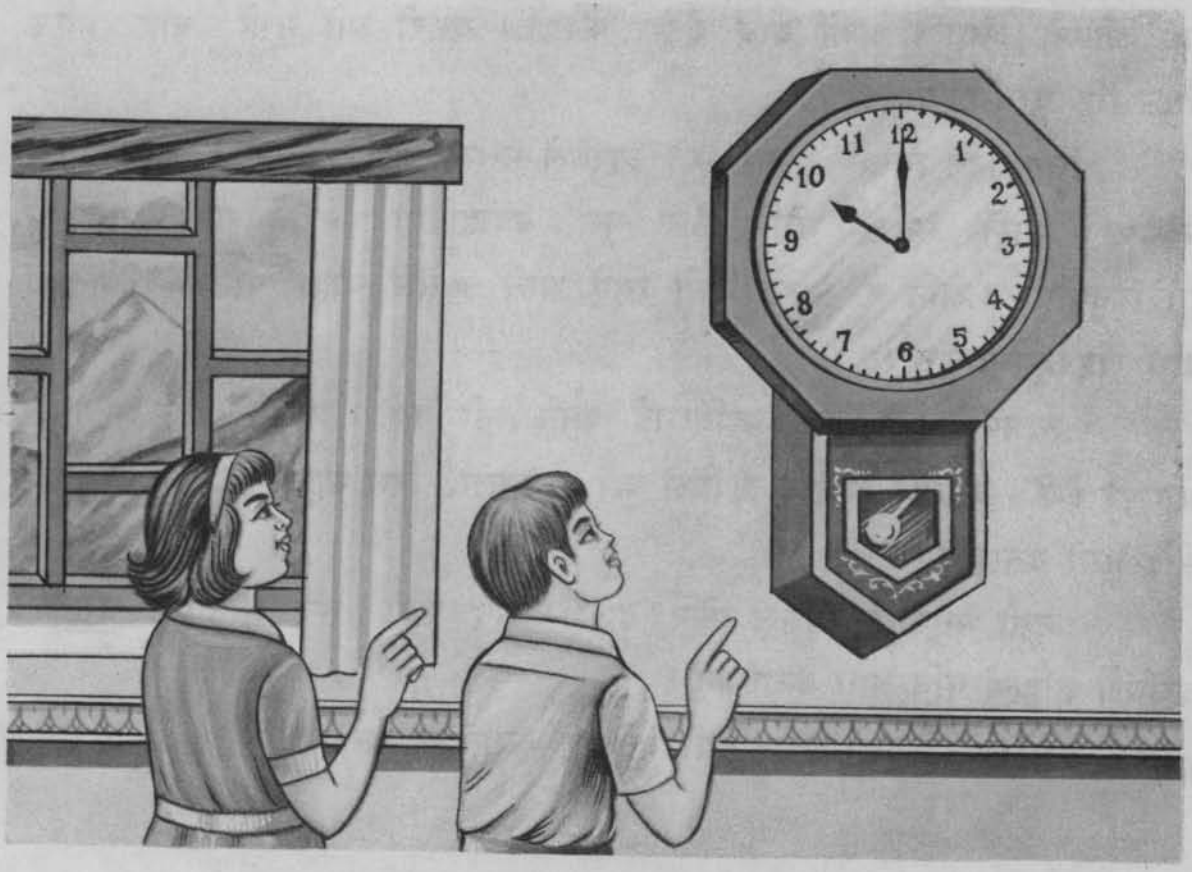

एउटा रात र एउटा दिनलाई हामी एक दिन भन्दछौं। आज बिहान घाम झुल्केपछि भोलि बिहानसम्ममा एक दिन हुन्छ।

एक दिनमा २४ घण्टा हुन्छ। हिजो राति १२ बजेदेखि भरे राति १२ बजे सम्मलाई पनि एक दिन भन्छन्।

घडीले कति बज्यो भन्ने बताउँछ। घडीले एकदेखि १२ सम्म बजाउँछ। घडीले एक दिनमा दुई पटक १२ बजाउँछ।

म बिहान ६ बजे उठ्छु। सात बजेसम्म दाँत माझ्छु, मुख धुन्छु। नौ बजेसम्म पढ्छु। भात खान्छु। त्यसपछि स्कूल जान्छु।

पाँच बजे स्कूल बिदा हुन्छ। म घर आउँछु। ६ बजेसम्म खेल्छु। सात बजेसम्म घुम्न जान्छु। राति ९ बजेसम्म पढ्छु। भात खाएर १० बजे सुत्छु। फेरि भोलि बिहान ६ बजे उठ्छु।

एक घण्टामा ६० मिनट हुन्छन्। ६० मिनटको एक घण्टा हुन्छ। ६० सेकेण्डको एक मिनट हुन्छ।

अभ्यास—

(१) एक दिनमा कति घण्टा हुन्छ ?

(२) एक घण्टामा कति मिनट हुन्छ ?

(३) तिमी कति बजे सुत्छौ ?

चित्र हेरेर उत्तर लेख–

यो के हो ?

भित्ते घडी।

यसमा कति बजेको छ ?

दश।

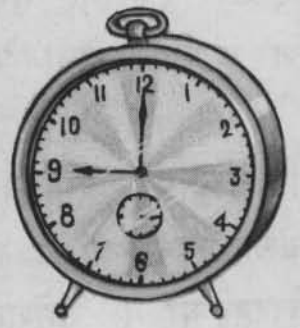

यो के हो ?

.....

यसमा कति बजेको छ ?

.....

यो के हो ?

.....

यसमा कति बजेको छ ?

.....

सुरेश र उमेश

धेरै अघिको कुरा हो । एउटा स्कूलमा सुरेश र उमेश भन्ने दाजुभाइ पढ्दथे । सुरेश दाजु थियो । सुरेश चार कक्षामा पढ्थ्यो । उमेश भाइ थियो । उमेश तीन कक्षामा पढ्थ्यो ।

उमेशलाई भन्दा सुरेशलाई चाँडै पाठ आउँथ्यो । तर सुरेश अल्छी थियो । जाँचको वेला पढ्छु भनेर अरूबेला पढ्दैनथ्यो । कक्षामा पाठ पनि राम्ररी सुन्दैनथ्यो । बिहान–बेलुका खेलिरहन्थ्यो । उमेशले बिहान-बेलुका पढ्दा जिस्क्याउँथ्यो । चलाउँथ्यो । किताप खोसिदिन्थ्यो ।

सुरेशलाई भन्दा उमेशलाई कम आउँथ्यो । तर ऊ अल्छी थिएन । फुर्तिलो थियो । हरेक दिन कक्षामा राम्ररी पाठ सुन्थ्यो । नबुझेको कुरो गुरुलाई सोध्थ्यो । बिहान–बेलुका घरमा पढ्थ्यो । लेख्थ्यो । आज पढेको कुरा आजै तयार पार्थ्यो । दिनदिनै मिहिनेत गरेर पढ्थ्यो ।

उनीहरूको जाँच आउन आँटेको थियो । जाँच आउन पन्ध्र दिन बाँकी थियो।त्यसवेला सुरेश र उमेश दुवैजना बिरामी भए । दुवैलाई ज्वरो आयो । पन्ध्र दिनपछि मात्र ज्वरो निको भयो ।

ज्वरो निको हुनासाथ जाँच शुरू भयो । भर्खर ज्वरो निको भएको हुँदा पढ्न मन लाग्दैनथ्यो । सुरेशले पहिले केही पढेको थिएन । जाँचको वेला पढ्छु भनेर बसेको हुँदा उसले जाँचमा केही लेख्न सकेन । उसको जाँच बिग्रियो । तर उमेशले पढेजति पहिले नै तयार पारेको थियो । उसलाई सब आउँथ्यो । उसको जाँच राम्रो भयो ।

जाँचपछि बिदा भयो । बिदापछि रिजल्ट निस्कियो । सुरेश फेल भयो । उमेश पास भयो । उमेश खुशी भयो । सुरेश रोयो ।

अब सुरेश र उमेश दुवैजना एउटै कक्षामा पढ्नथाले । दुवै जना चार कक्षामा पढ्नथाले । उमेश मिहिनेत गरेर पढ्थ्यो । सुरेश चाहिं पहिलेकै जस्तो गर्थ्यो । पढ्दैनथ्यो ।

एकदिन आमाले सुरेशलाई भन्नुभयो–बाबु, तँलाई उमेशलाई भन्दा बढी आउँछ । तर पढिनस् भने तँ फेरि फेल हुन्छस् । तैंले फेरि चार कक्षामा पढ्नुपर्छ । उमेशलाई तँभन्दा कम आउँछ । तर हेर्, ऊ कति मिहिनेत गरेर पढ्छ । ऊ पास हुन्छ । ऊ पाँच कक्षामा पुग्छ । अनि तँलाई सबैले हेप्छन् । भाइ पाँच कक्षामा, दाजु चार कक्षामा भनेर हाँस्छन् ।

आमाले भन्नुभएको कुरो सुरेशले बुझ्यो । मिहिनेत गरेर पढेपछि मात्र पास भइन्छ भन्ने बुझ्यो । फेल हुँदा लाज हुन्छ भन्ने बुझ्यो ।

अब सुरेश पनि मिहिनेत गरेर पढ्नथाल्यो । कक्षामा पाठ सुन्नथाल्यो । नबुझेको कुरो गुरुलाई सोध्नथाल्यो। बिहान–बेलुका उमेशजस्तै पढ्नथाल्यो । आजको पाठ आजै तयार पार्नथाल्यो । दुई दाजुभाइ मिलेर खुब मिहिनेत गरी पढ्नथाले ।

अर्को वर्ष फेरि जाँच भयो । दुवैले जाँच लेखे । दुवैले जाँच राम्रो गरे । रिजल्ट निस्कँदा सुरेश कक्षामा पहिला भयो । उमेश कक्षामा दोस्रा भयो । सबैले उनीहरूलाई स्याबासी दिए ।

घर फर्केपछि आमाले पनि दुवैलाई स्याबासी दिनुभयो । घडी किनिदिन्छु भन्नुभयो । अनि भन्नुभयो–हेर, सुरेशले पढ्न मिहिनेत गरेको हुँदा ऊ पहिला भयो। उमेशले पढ्दा सुरेशले नचलाएको हुँदा उमेश पनि दोस्रा भयो । सधैंभरि मिलेर र मिहिनेत गरेर पढ्नुपर्छ ।

उत्तर लेख—

(१) कसलाई पढ्न बढी आउँथ्यो ?

(२) को बढी मिहिनेत गरेर पढ्थ्यो ?

(३) जाँच आउन पन्ध्र दिन बाँकी हुँदा के भयो ?

(४) आमाले सुरेशलाई के भन्नुभयो ?

(५) फेरि जाँच हुँदा को पास भयो ?

दयालु साख्वाल

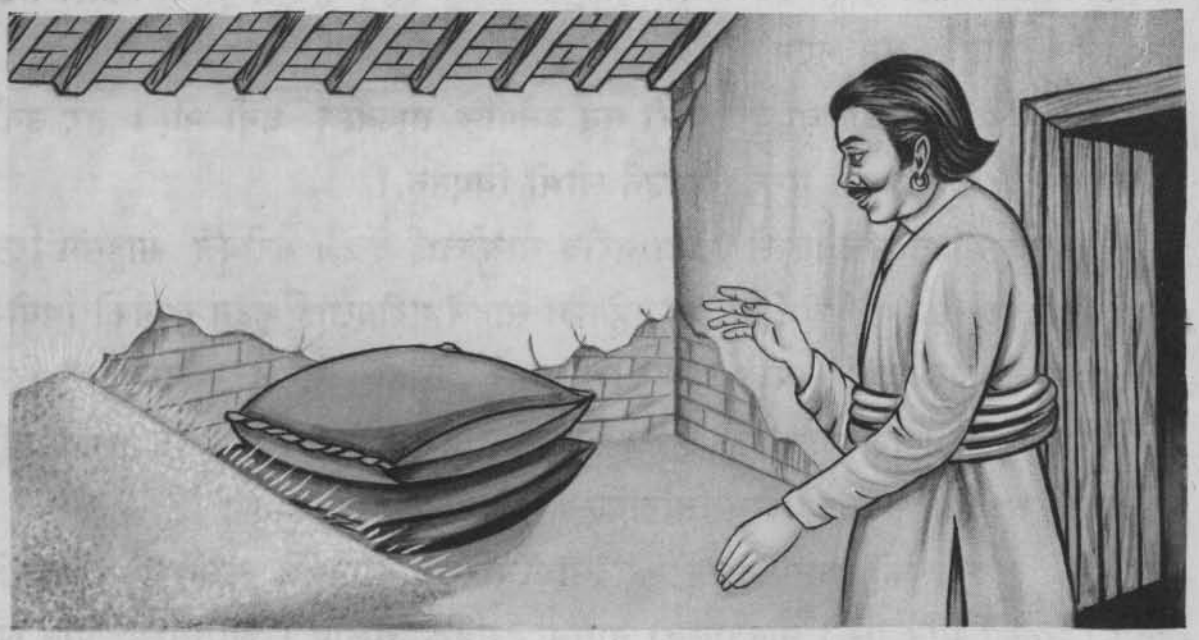

धेरै पहिले काठमाडौंमा साख्वाल नाम गरेका साहू थिए । उनको एउटा पसल थियो । उनी दयालु थिए । धर्मात्मा थिए ।

एक दिन बिहान उनले दुईजना मानिसले दुई भारी बालुवा बोकेर लगेको देखे । उनलाई पनि घरको कोठा बनाउन बालुवा चाहिएको थियो । उनले ती मानिससँग त्यो बालुवा किने । घरभित्रको पुरानो कोठामा बालुवा खन्याउन लगाए ।

भोलिपल्ट साख्वाल त्यो बालुवा हेर्न गए । दुई भारी बालुवा त सबै सुन भइसकेको रहेछ । साख्वाल छक्क परे । खुशी भए ।

वास्तवमा त्यो बालुवा भादगाउँका राजाले झिकाएका थिए। 'फलानो दिन विष्णुमतीको फलानो ठाउँबाट बिहान घाम झुल्कँदा ल्याएको बालुवा राति सुन बन्नेछ' भन्ने कुरा राजालाई एकजना तान्त्रिकले भनेका थिए । त्यसैवेला त्यो ठाउँको बालुवा लिन राजाले मान्छे पठाएका थिए । तर तिनीहरूलाई त्यो कुरा थाहा थिएन।

तिनीहरूले पैसाको लोभले त्यो बालुवा साख्वाललाई बेचिदिएका थिए। तिनीहरूले राजाका लागि फेरि त्यही ठाउँबाट बालुवा लगिदिए। तर घाम झुल्किसकेपछि निकालेको बालुवा सुन भएन।

दुई भारी बालुवा दुई भारी सुन बनेपछि साख्वाल धनी भए। तर उनी दयालु थिए। धन जम्मा गरेर लुकाउने लोभी थिएनन्।

एक दिन साख्वालले एउटा गरीब मान्छेलाई देखे। गरीबले साहूसंग रिन लिएको रहेछ। ऊसंग रिन तिर्ने धन रहेनछ। साहूले गरीबलाई कुट्न लागेको थियो।

साख्वाललाई दया लाग्यो। उनले त्यही सुनले गरीबको रिन तिरिदिए। त्यसपछि उनलाई एउटा राम्रो विचार आयो। उनले काठमाडौं राज्यभरिका सबै गरीबको रिन तिरिदिए। सबै गरीब खुशी भए।

साख्वालको काम देखेर काठमाडौंभरिका मानिसले उनलाई स्याबासी दिए। उनको मान गरे। साख्वालको नाममा संवत् चलाए। आजसम्म पनि श्री पशुपतिनाथको मन्दिरको दक्षिणतिर हात जोरेर बसेको साख्वालको मूर्ति छ।

उत्तर लेख—

(१) साख्वालले के देखे ?

(२) बालुवा के भयो ?

(३) वास्तवमा बालुवा कसले झिकाएको थियो ?

(४) साख्वालले कसको रिन तिरिदिए ?

(५) साख्वालको मूर्ति कहाँ छ ?

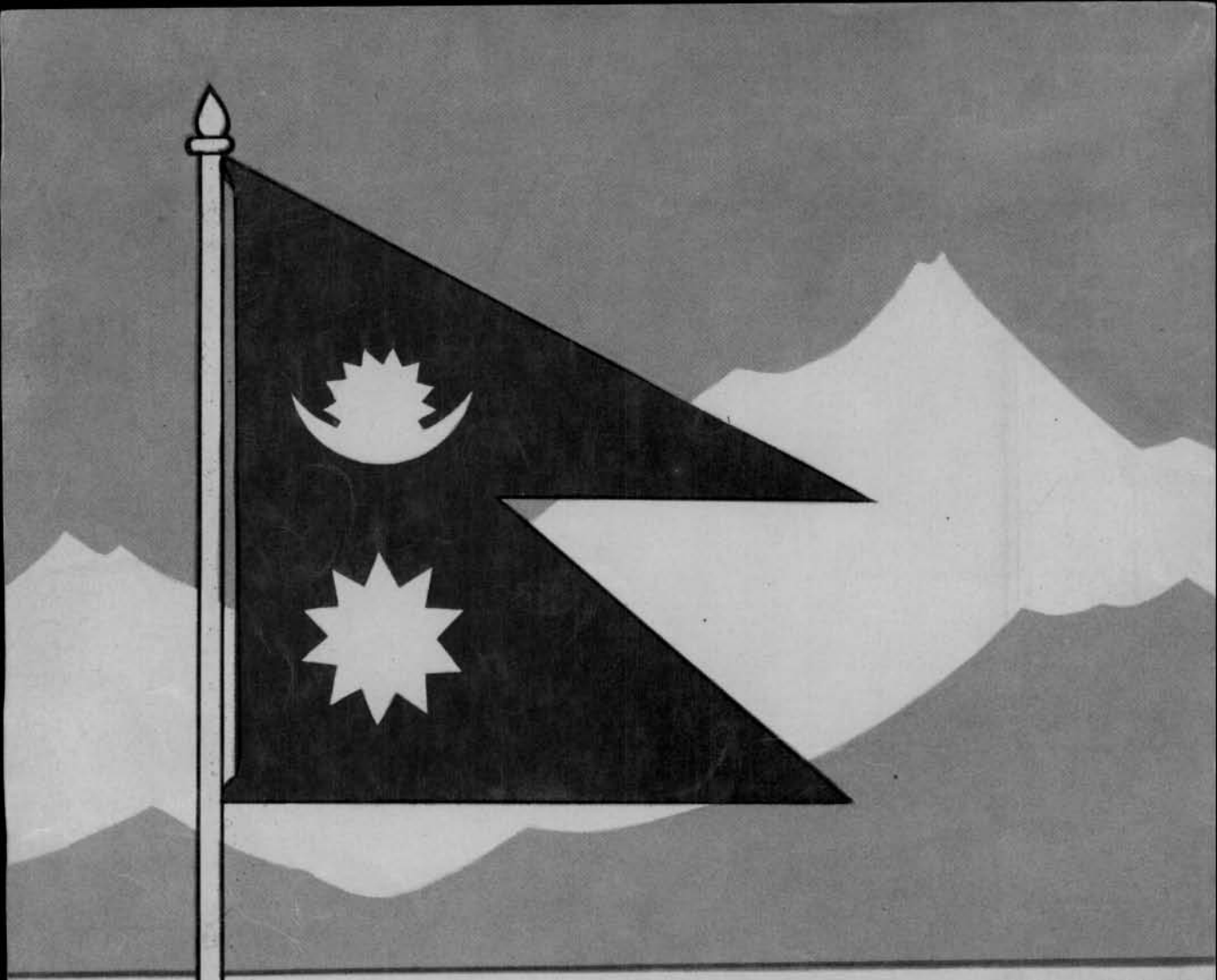

राष्ट्रिय गान

श्रीमान् गम्भीर नेपाली, प्रचण्ड प्रतापी भूपति,
श्री ५ सरकार महाराजाधिराजको सदा रहोस,
उन्नति, राखून् चिरायु ईशले, प्रजा फैलिओस्,
पुकारौं जय प्रेमले, हामी नेपाली साराले.....।

वितरक : नेपाल साहित्य केन्द्र
कमल पोखरी, काठमाँडौ (नेपाल)

मूल्य : I. C. रु० 5.00